

μπορεί να θεωρείται κάτι το ανούσιο και νεκρό. Αντίθετα είναι γόνιμη δύναμη, καθώς γεννά, τροφοδοτεί και διαμορφώνει τις νέες μορφές ζωής, είτε το αντιλαμβανόμαστε είτε όχι.

Το βιβλίο αυτό που αναφέρεται σε όλο τον νομό μπορεί να χρησιμοποιηθεί σαν μια βάση δεδομένων.

Μπορούν να στηριχθούν σ αυτή τη μελέτη μελλοντικοί ερευνητές και ο καθένας μπορεί να ερευνήσει και να καταγράψει πιο αναλυτικά για τον τόπο του τα σημαντικά στοιχεία της λαϊκής παράδοσης.

Υπάρχει αρχειακό υλικό στους δήμους, στις εφημερίδες, στα αρχεία του κράτους και σε πολλές άλλες πηγές αλλά το σπουδαιότερο ζωντανές μαρτυρίες.

Έχουμε κρυμμένο έναν πολιτιστικό θησαυρό που δεν τον έχουμε αναδείξει όπως θα έπρεπε.

Η Τοπική Αυτοδιοίκηση και το Υπουργείο Πολιτισμού έχουν χρέος να παρακινούν, να υποστηρίζουν και να χρηματοδοτούν τέτοιες προσπάθειες.

Σεπτέμβριος 2015

Δάπης Δημήτρης

ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ Γ. ΜΑΛΑΜΜΑ, *Έλληνες όμηροι σε βουλγαρικά τάγματα εργασίας (1917-1918 και 1941-1944)*. Το ημερολόγιο του Θωμά Κηροποίου και άλλες μαρτυρίες, έκδοση της Εφημερίδας «Τα νέα του Δήμου Πρώτης» & του Ελληνικού Ορειβατικού Χιονοδρομικού Συλλόγου Πρώτης, Σέρρες 2014, σ. 160.

Είναι τοις πάσι γνωστό πως οι εκπαιδευτικοί μας μοχθούν καθημερινά κάτω από αντίξοες συνθήκες για να μορφώσουν τα παιδιά μας και να προάγουν την εκπαιδευτική διαδικασία. Αυτό που, όμως, συχνά παραγνωρίζεται είναι η πολύπλευρη παράλληλη δράση που αναπτύσσουν σε επιστημονικό-ερευνητικό επίπεδο.

Αυτή είναι και η περίπτωση της κας Αλεξάνδρας Μάλαμμα, καλής συναδέλφου φιλόλογου που υπηρετεί στο Γυμνάσιο και το ΓΕΛ της γενέτειράς της, της Αλιστράτης. Δεν περιορίζεται στο εκπαιδευτικό της έργο, αλλά διαθέτει μέρος από τον πολύτιμο χρόνο της στην ιστορική έρευνα, καρπός της οποίας είναι το παρόν βιβλίο που εκδόθηκε το 2014 στις Σέρρες.

Η συγγραφέας αφιερώνει το βιβλίο στη μνήμη του πεθερού της Αθανασίου Χρ. Φάκα, ενώ, όπως σημειώνει στο οπισθόφυλλο, αποτελεί αυτό «απότιση φόρου τιμής στους Έλληνες κατοίκους της ευρύτερης

περιοχής του Παγγαίου και του Μενοίκιου όρους που εργάστηκαν σε καταναγκαστικά έργα ως “όμηροι” στη Βουλγαρία κατά τα ταραγμένα χρόνια του 1916-1918, καθώς και του 1941-1944». Και πάνω απ’ όλα αφιερώνεται στον Πρωταίο Θωμά Κηροποιοί που είχε την ικανότητα και την ψυχική δύναμη να καταγράψει την προσωπική του ομηρεία από το καλοκαίρι του 1917 έως το φθινόπωρο του 1918.

Πρόκειται, λοιπόν, για πρωτογενή εργασία επί των πηγών και υπό αυτήν την έννοια το βιβλίο της κας Μάλαμμα που περιλαμβάνει μαρτυρίες και άλλων εμπλεκομένων στα παραπάνω θέματα, αποκτά ιδιαίτερο ενδιαφέρον διότι αφ’ ενός διασώζει από τη λήθη του χρόνου πολύτιμο και αυθεντικό υλικό και αφ’ ετέρου συμβάλλει στην ενίσχυση της συλλογικής μνήμης με ευθυκρισία και μετριοπάθεια.

Στο καλαίσθητο εξώφυλλο απεικονίζεται τμήμα του χειρόγραφου ημερολογίου. Ακολουθεί χαιρετισμός του Νίκου Μπακάλη, εκδότη της εφημερίδας «Νέα του Δήμου Πρώτης» που ανέλαβε την έκδοση του βιβλίου της κας Μάλαμμα. Ο κ. Μπακάλης επισημαίνει, μεταξύ των άλλων, τη σημασία της παρούσας έκδοσης που αποτελεί την πρώτη συστηματική έρευνα σε τοπικό επίπεδο για το θέμα και συμβάλλει στη διατήρηση της συλλογικής ιστορικής μνήμης. Στη συνέχεια, παρατίθενται δύο πρόλογοι. Στον πρώτο από αυτούς, ο κ. Γιάννης Σαμαράς, Ομότιμος Καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών, σημειώνει πως το βιβλίο αποτελεί «σημαντικό αγαθό, καρπό μιας κοπιαστικής, αλλά αποτελεσματικής εργασίας» που «προβάλλει την φιλανθρωπινή προσέγγιση των ιστορικών γεγονότων, αλλά και των προσωπικών εμπειριών». Στο δεύτερο πρόλογο γίνεται αναφορά από τον κ. Λάκη Δόλγερα στο Ημερολόγιο του Θωμά Κηροποιοί, που αποτελεί τον πυρήνα του βιβλίου. Ο κ. Δόλγερας, οδοντίατρος-συγγραφέας, σημειώνει, μεταξύ των άλλων, πως το Ημερολόγιο του Θ. Κηροποιοί αποτελεί μία έντιμη ματιά στα γεγονότα της εποχής που μας επιτρέπει να διαμορφώσουμε μία ευκρινή εικόνα γι’ αυτά. Συγχαίρει, δε, για την πρωτοβουλία δημοσιοποίησής του τόσο τον εκδότη, όσο και τη συγγραφέα, ενώ ιδιαίτερες ευχαριστίες επιφυλάσσει για τους απογόνους του Θωμά Κηροποιοί που συναίνεσαν στην παρούσα εκδοτική προσπάθεια.

Ακολουθεί το κυρίως τμήμα του βιβλίου. Η ύλη του κατανέμεται σε δύο μέρη, καθένα από τα οποία διακρίνεται σε επιμέρους κεφάλαια.

Μέρος πρώτο: Γραπτή μαρτυρία του Θωμά Κηροποιοί από την Πρώτη Σερρών (σελ. 15-98). Διακρίνεται σε εννέα κεφάλαια:

- Εισαγωγή
- Ιστορική αναδρομή
- Τα βουλγαρικά τάγματα εργασίας

- Ο Πρωταίος Θωμάς Κηροποιός
- Η αφήγηση στο κείμενο του Κηροποιού
- «Ημερολόγιο» Θωμά Κηροποιού-Μουμτζή 1917-18
- Κατάλογος αποβιωσάντων και επιζησάντων από το Κάρνομπατ της Βουλγαρίας, από το «Ημερολόγιο» του Θ. Κ.
- Αφηγήσεις Αλιστρατινών
- Γενικές παρατηρήσεις για τους Έλληνες ομήρους του 1917-18

Εντός του πρώτου μέρους παρατίθενται δύο φωτογραφίες: η πρώτη αφορά στο μνημείο που έχει ανεγερθεί στην Πρώτη Σερρών και περιλαμβάνει τα ονόματα των θυμάτων της βουλγαρικής ομηρίας. Η δεύτερη απεικονίζει την οικογένεια του Θωμά Κηροποιού το 1929.

Σημαντική, φυσικά, θέση στο πρώτο μέρος κατέχει η αφήγηση του Θωμά Κηροποιού που διακρίνεται στα παρακάτω κεφάλαια:

- Η ομηρία και η πορεία προς Κάρνομπατ
- Πώς έγινα λοχίας
- Αποστολή στην πατρίδα και επιστροφή στην κόλαση (το τέχνασμα των ρούχων)
- Η πείνα, οι κακουχίες και η βαρβαρότητα του Κάλφωφ
- Εργασία στη σιδηροδρομική γραμμή Σούμλα-Κάρνομπατ
- Η ζωή στο βουνό και η οπισθοχώρηση των Βουλγάρων
- Κρυμμένοι στο Ιστίπ
- Η αντίστροφη μέτρηση
- Επιστροφή στο χωριό

Μέρος δεύτερο: Συνεντεύξεις-αφηγήσεις τρουντοβάκων 1941-1944 (σελ. 99-130). Διακρίνεται σε τρία κεφάλαια:

- Ιστορική αναδρομή
- Συνεντεύξεις-Αφηγήσεις
- Γενικές παρατηρήσεις για τους ομήρους του 1917-18 και για τους τρουντοβάκους του 1941-44

Στο ιστορικό υλικό παρεμβάλλονται ενδιαφέρουσες φωτογραφίες ομήρων της εποχής, αλλά και ενός εκ των επιζώντων μπροστά στο μνημείο που έχει στηθεί στην Πρώτη.

Η ιστορική ύλη κλείνει με *επίμετρο* (σελ. 131-142) στο οποίο η συγγραφέας παραθέτει κάποιες παραπληρωματικές πληροφορίες σχετικά με τις βουλγαρικές καταπιέσεις απέναντι στους Έλληνες της περιοχής οι οποίες είχαν περιγραφεί με συντομία σε προηγούμενο κεφάλαιο. Συγκεκριμένα και υπό μορφή μαρτυριών γίνεται αναφορά στη διάθεση Ελλήνων σε Βούλγαρους ιδιώτες, στον εκτοπισμό και την εργασία για τις ανάγκες του Γερμανικού στρατού, στις αναμνήσεις από την Κατοχή

(1941-1944) και τέλος στην απαγόρευση να δίδονται ελληνικά ονόματα στα βαπτιζόμενα τέκνα κατά τη διάρκεια της παραπάνω περιόδου.

Ακολουθεί ενδιαφέρον φωτογραφικό και χαρτογραφικό παράρτημα (σελ. 143-151) που περιλαμβάνει φωτογραφίες ομήρων, χάρτη με τις μετακινήσεις τους, εθνολογικό χάρτη των Ευρωπαϊκών εδαφών της Τουρκίας και της Ελλάδας το 1877, εθνογραφικό χάρτη Βουλγαρικών συμφερόντων του 1915, εθνογραφικό χάρτη της Ελληνικής Μακεδονίας και τέλος έγγραφα που αποδεικνύουν τη βουλγαροποίηση των επιθέτων κατά τη διάρκεια της Κατοχής (1941-1944), γεγονός στο οποίο οι Έλληνες αντιτίθεντο, όπως στην παρούσα περίπτωση ο Μιλτιάδης Κ. Μάλαμμος.

Στη συνέχεια παρατίθεται σημαντική βιβλιογραφία (σελ. 153-155), η οποία διακρίνεται σε Γενική, Μελέτες-Αρχεία, Χάρτες και τέλος Λογοτεχνικά έργα.

Ο συγγραφέας Στρατής Δούκας σημειώνει στην *Ιστορία ενός αιχμαλώτου* το 1929, απόσπασμα που παρατίθεται στις αρχικές σελίδες του βιβλίου της κας Μάλαμμος: «Μόνο οι ηλίθιοι και οι νεκροί έχουν το δικαίωμα να λησμονούν. Μα όσοι έχουν την πνοή της ζωής μέσα τους, οφείλουν να θυμούνται, για να στοχάζονται και να συγχωρούν».

Ιωάννης Ν. Κιορίδης
Σχολικός Σύμβουλος Φιλολόγων Σερρών

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ. ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΣΕΡΡΩΝ, *Ιστορικά Αποτυπώματα. Αποτύπωση της ιστορικής διαδρομής των Σερρών και της ευρύτερης περιοχής, μέσα από εθνογραφικούς, πολεοδομικούς και άλλους χάρτες από την αρχαιότητα μέχρι και τον 20^ο αι. (κατάλογος έκθεσης)*, Σέρρες 2013, χ.σ., ISBN 978-960-9844-43-7.

Ο τόμος συνόδευσε την ομότιτλη έκθεση, που πραγματοποιήθηκε το 2013 στο εορταστικό πλαίσιο της επετείου των εκατό ετών από τους βαλκανικούς πολέμους και την Απελευθέρωση της περιοχής των Σερρών. Την πρωτοβουλία και οργανωτική ευθύνη ανέλαβε η Περιφερειακή Ενότητα Σερρών. Ο τόμος έχει διαστάσεις 25x29 εκ., η εικαστική επιμέλεια έγινε από τον Βασίλη Βαφειάδη, η επιμέλεια κειμένων από τον Γιάννη Τσαρούχα και η εκτύπωση στο τυπογραφείο των αδελφών Χαραλαμπίδη στις Σέρρες.

Πρόκειται για μια από τις σπάνιες στιγμές, που ένας δημόσιος φορέ-